

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: 10.18372/2307-9061.59.15621

К. В. Катеринчук,

доктор юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6700-2831>

ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

У вітчизняному кримінальному законодавстві знайшло відображення закріплене у ст. 3 Конституції України положення про визнання здоров'я людини однією з найвищих соціальних цінностей в державі, будь-які порушення якого визнаються кримінальними правопорушеннями в межах Розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). До таких кримінальних правопорушень, що пов'язані з заподіянням тілесних ушкоджень, відносяться статті 121-125, 128 КК України.

Проблеми кримінально-правової охорони здоров'я людини в Україні розглядалися або комплексно (К.В. Катеринчук), або фрагментарно (А.В. Байлов, Н.В. Уварова, О.М. Храмцов, О.Б. Сибаль, Л.А. Наконечна, О.В. Лахова), тоді як проблемні питання особливостей тілесної недоторканості людини було висвітлено у монографічній роботі «Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України» В.В. Шаблистого та В.Ю. Коломієць¹.

У розділі 1 «Історико-правовий розвиток та соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за заподіяння тілесних ушкоджень» авторами встановлено, що більшість правових пам'яток, що діяли на території сучасної України, були направлені на захист здоров'я людини. Аналізуючи сучасні положення міжнародних документів, а саме Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, автори запропонували криміналізацію діяння на рівні кваліфікованих складів за тяжке та середньої тяжкості тілесне ушкодження, вчинене з мотивів статевої приналежності. Ці дослідження та обґрунтовані пропозиції викладено у підрозділі монографії 1.1 «Витоки та сучасний стан кримінально-правового забезпечення охорони тілесної недоторканості людини».

Підрозділ монографії 1.2 «Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за заподіяння тілесних ушкоджень» розкриває, що криміналізація діяння у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень відповідає таким підставам криміналізації суспільно небезпечних діянь: є суспільно небезпечним; є типовим та достатньо розповсюдженим; має певну динаміку розповсюдження; потребує впливу кримінально-правовими заходами; система кримінальної юстиції в протидії з цим діянням має відповідні можливості та матеріальні ресурси; позитивні наслідки його криміналізації явно переважають негативні; на багатьох етапах розвитку це діяння було кримінально каранним, а така караність підтримується суспільством. Крім того, Володимир Шаблистий та Вадим Коломієць зазначають, що вказані небезпечні діяння відповідають принципам криміналізації, які є правилами законодавчої техніки, у зв'язку з чим наведено додаткові аргументи на користь неможливості віднесення будь-якого з них до кримінальних проступків.

У другому розділі монографії «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень» проаналізовано актуальні питання особливостей об'єктивних складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень та встановлено юридично значущі суб'єктивні ознаки. У підрозділі 2.1 «Об'єкт складів злочинів, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень» авторами доведено, що видовим об'єктом кримінальних правопорушень, перед-

¹ Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України: моногр. / В.В. Шаблистий, В.Ю. Коломієць; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Шаблистого. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020. 164 с.

бачених ст.ст. 121–125, 128 КК України, виступають суспільні відносини, що забезпечують охорону здоров'я особи, а основним безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують охорону тілесної недоторканості людини. Додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України (умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого), виступають суспільні відносини, що забезпечують охорону життя людини. Додатковим факультативним об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 121–125, 128 КК України, доволі часто виступають суспільні відносини, що забезпечують охорону честі та гідності особи.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона складів злочинів, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень» підтримані позиції інших науковців, що кримінальні правопорушення у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень можуть бути вчинені виключно шляхом дії та недоречність однієї із ознак тяжкого тілесного ушкодження – каліцтво статевих органів. Встановлено, що для цієї групи кримінальних правопорушень обов'язкові суспільно небезпечні наслідки – тілесні ушкодження, у виключному випадку – смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України). Між наслідками та суспільно небезпечним діянням має бути причинно-наслідковий зв'язок для кваліфікації діяння за будь-якою зі ст.ст. 121–125, 128 КК України.

Обов'язковими елементами об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень є: спосіб (ч. 2 ст. 121 КК України) – умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення; обстановка (ст.ст. 123, 124 КК України).

Суб'єктивні ознаки (суб'єкт та суб'єктивна сторона) кримінальних правопорушень, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень розкрито у підрозділах 2.3 та 2.4 монографії. Аргументовано, що суб'єктом кримінальних правопорушень у вигляді умисного заподіяння тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст.ст. 121, 122 КК України) є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці 14-ти років. Суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 121–125, 128 КК України, є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці 16-ти років. Також аргументовано, що суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень характеризується виключно умисною формою вини (прямий і непрямий), а вина у формі необережності як кримінально протиправна самовпевненість та кримінально протиправна недбалість. Також визначено факультативні ознаки суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень (мотив, мета та емоційний стан), які можуть мати і обов'язковий характер.

У розділі 3 монографії розкрито «Спеціальні питання кримінальної відповідальності за заподіяння тілесних ушкоджень». Авторами ґрунтовно висвітлено критерії відмежування вказаних кримінальних правопорушень від суміжних, а також від адміністративних правопорушень за такими ознаками, як наслідки, розмір і вид покарання за їх вчинення. Крім, того, зазначено, що ознаки конкретних складів кримінальних правопорушень можуть розкриватися в інших нормативно-правових актах, які повинні відповідати положенням КК України, тому чинні Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потребують вдосконалення.

Володимир Шаблистий та Вадим Коломієць здійснили порівняльно-правову характеристику зарубіжного досвіду кримінально-правового забезпечення охорони тілесної недоторканості людини. Таким чином, авторами монографії було встановлено норми подібності та відмінності між КК України та зарубіжними кримінальним законодавством: у більшості кримінальних законів країн пострадянського простору категорію «тілесне ушкодження» певного ступеня тяжкості замінено на «шкода здоров'ю»; доведено недоцільність такої диференціації в КК України. Досвід КК інших держав надав змогу якісно доповнити авторські редакції ст.ст. 121–122 КК України.

Отже, в монографії Володимира Шаблистого та Вадима Коломійця «Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України» сформульовані рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правових актів та розроблені пропозиції по внесенню змін до КК України і практики його застосування.